

„TURYZM” 1993, t. 3, z. 1

Bogdan Włodarczyk

FUNKCJA TURYSTYCZNA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO PARKU
NARODOWEGO W ŚWIECIE BADAŃ RUCHU TURYSTYCZNEGO

LA FONCTION TOURISTIQUE DU PARC NATIONAL DE ŚWIĘTY
KRZYŻ À LA LUMIÈRE DES EXAMENS DU MOUVEMENT
TOURISTIQUE

TOURISTIC FUNCTION OF THE ŚWIĘTOKRZYSKI NATIONAL
PARK IN THE LIGHT OF RESEARCH INTO THE TOURISTIC
TRAFFIC

W artykule podjęto próbę scharakteryzowania funkcji turystycznej Świętokrzyskiego Parku Narodowego na podstawie szczegółowej analizy ruchu turystycznego. Przeprowadzone badania pozwoliły na określenie tej funkcji jako „ponadregionalna o wybitnie ukierunkowanym, krajoznawczym charakterze”.

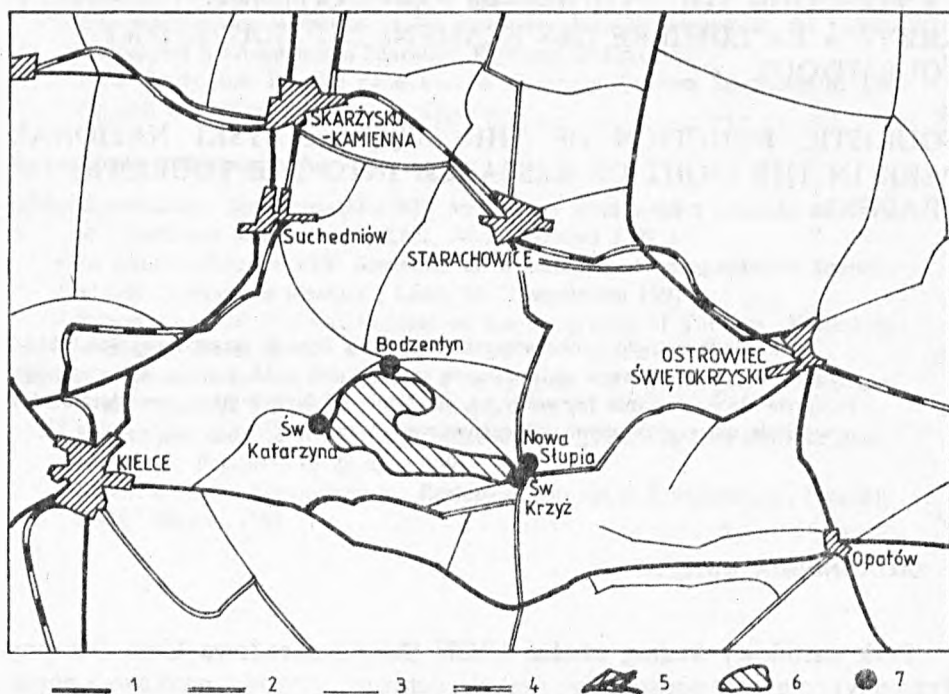
1. ZAGADNIENIA WSTĘPNE

Park narodowy według ustaleń UICN (Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody) pełni trzy podstawowe funkcje: ochrony przyrody, naukową i popularyzatorską. W skład tej ostatniej zaliczyć można funkcję turystyczną. Potwierdzają to również badania Mileskiej (1963), która obszar Gór Świętokrzyskich traktuje jako rzeczywisty region turystyczny, w obrębie którego znajduje się Świętokrzyski Park Narodowy. W granicach utworzonej w 1980 r. otuliny oraz na terenie parku znajdują się trzy znaczące miejscowości turystyczne: Święta Katarzyna, Święty Krzyż i Nowa Słupia.

Świętokrzyski Park Narodowy wszystkie wymienione wcześniej funkcje pełni już w zasadzie od 1932 r., choć regulacja prawna i formalne utworzenie

parku nastąpiły dopiero 1 kwietnia 1950 r. Celem pracy jest określenie charakteru i rangi funkcji turystycznej parku na podstawie szczegółowej analizy ruchu turystycznego.

Świętokrzyski Park Narodowy jest najbardziej centralnie położonym obszarem chronionym tego typu na wyżynach Polski. Powoduje to, że jego tereny są bardzo dobrze dostępne dla ruchu turystycznego. Ważne węzły komunikacyjne, takie jak Kielce, Skarżysko czy Ostrowiec Świętokrzyski, leżą w granicach jednej godziny dostępności środkami komunikacji publicznej. Dobrze rozwinięta sieć dróg i linii kolejowych o znaczeniu lokalnym, regionalnym i krajowym w znacznym stopniu ułatwia penetrację tego obszaru o niewątpliwych walorach przyrodniczych i antropogenicznych (rys. 1.)

Rys. 1. Położenie komunikacyjne Świętokrzyskiego Parku Narodowego

1 – drogi główne; 2 – drogi drugorzędne; 3 – drogi inne; 4 – linie kolejowe; 5 – węzły komunikacyjne; 6 – obszar Świętokrzyskiego Parku Narodowego; 7 – główne ośrodki otuliny Świętokrzyskiego Parku Narodowego

Dessin 1. La situation de communication du Parc National de Święty Krzyż

1 – routes principales; 2 – routes secondaires; 3 – autres routes; 4 – lignes ferroviaires; 5 – nœuds de communication; 6 – territoire du Parc National de Święty Krzyż; 7 – centres principaux de l'entourage du Parc National de Święty Krzyż

Według Witkowskiego (1975) wartość walorów przyrodniczych parku oszacowana została na 17 pkt. (przy maksymalnej liczbie 36 pkt.), co wyznaczyło mu 11 miejsce wśród 14 istniejących w tym czasie parków narodowych w Polsce. Z ogólnej powierzchni parku (5317 ha) 4904 ha zajmują lasy (92,2% całości), a 4747 to obszar objęty ochroną całkowitą (89,3% całości).

Na terenie parku szczególnej ochronie podlegają unikatowe w skali kraju gołoborza (Łysa Góra, Łysica) oraz stanowiska modrzewia polskiego (*Larix polonica*) w rezerwacie Góra Chełmowa. Oprócz walorów przyrodniczych do atrakcyjności parku przyczyniają się także bogato reprezentowane formy antropogeniczne, do których zaliczyć można kościół i klasztor na Łyscu (w którego pomieszczeniach mieszczą się również: Muzeum Świętokrzyskiego Parku Narodowego i Muzeum Misyjne OO. Oblatów), klasztor i kościół w Świętej Katarzynie. W otulinie parku znajdują się także Muzeum Starożytnego Hutnictwa w Nowej Słupi, ruiny zamku i kościół w Bodzentynie. Są to tylko najważniejsze z występujących w parku obiektów antropogenicznych.

Badania na terenie parku prowadzone były w dwóch etapach. Etap pierwszy obejmował rejestrację hotelową w wybranych obiektach noclegowych na terenie otuliny Świętokrzyskiego Parku Narodowego oraz rejestrację turystów odwiedzających Muzeum Przyrodnicze Świętokrzyskiego Parku Narodowego, Muzeum Misyjne O.O. Oblatów i Muzeum Starożytnego Hutnictwa w Nowej Słupi. Etap drugi polegał na bezpośredniej rejestracji turystów w pięciu punktach parku (cztery u wylotów szlaków turystycznych i jeden na Świętym Krzyżu). Etap ten realizowany był w dniach 7–13.08.1989 r.

Materiały zebrane na obu etapach badań uzupełnione informacjami uzyskanymi od przewodników PTTK pozwoliły na dokonanie kompleksowej charakterystyki ruchu turystycznego na terenie Świętokrzyskiego Parku Narodowego.

2. WIELKOŚĆ RUCHU TURYSTYCZNEGO, JEGO CHARAKTER

I SEZONOWOŚĆ

W okresie przeprowadzania badań ankietowych (siedem dni sierpnia 1989 r.) na obszarze Świętokrzyskiego Parku Narodowego zarejestrowano 5985 turystów. Zakładając, że jest to około 65% odwiedzających park w tym okresie, można przyjąć, że w ciągu tygodnia park odwiedziło około 9200 osób. Liczby te jednak nie w pełni oddają obraz sytuacji, bowiem okres badań zbieżny był z terminem „zmiany turnusów” na wszelkiego rodzaju wczasach i koloniach (13–15.09) co w znacznym stopniu wpłynęło na zmniejszenie ruchu

krajoznawczego na korzyść wyjazdów do miejsc pobytu czasowego i wyjazdów do miejsca zamieszkania.

Analizując dane uzyskane podczas ankietowania oraz rejestracji liczby turystów odwiedzających muzea w 1989 r. (Muzeum Przyrodnicze Świętokrzyskiego Parku Narodowego – 79 083, Muzeum Starożytnego Hutnictwa – 53 121 osób, Muzeum Misyjne – około 300 000 osób) można szacunkowo określić wielkość ruchu turystycznego. Po konsultacji z Oddziałem Wojewódzkim PTTK w Kielcach, Dyrekcją Świętokrzyskiego Parku Narodowego oraz Stacją Naukowo-Badawczą na Świętym Krzyżu wielość ruchu turystycznego w Świętokrzyskim Parku Narodowym w 1989 r. oszacowano na 600–650 tysięcy osób.

Wielkość ta świadczy o bardzo niskiej frekwencji w Muzeum Przyrodniczym Świętokrzyskiego Parku Narodowego (co 7 osoba odwiedzająca park) i Muzeum Starożytnego Hutnictwa (co 11 osoba odwiedzająca park).

Brak na terenie parku i jego otuliny obiektów wypoczynkowych może wskazywać, że cały ruch turystyczny rejestrowany na tym obszarze ma charakter krajoznawczy. Nie jest to jednak twierdzenie w pełni prawdziwe, niektóre bowiem obiekty z założenia mające służyć jako baza krajoznawcza wykorzystywane są do organizacji wypoczynku pobytowego. Są to przede wszystkim kolonie letnie i zimowiska, które były organizowane w Domu Wycieczkowym w Świętej Katarzynie (kolonie letnie – 276 osób, zimowiska – 132 osoby) oraz w schronisku PTSM w Nowej Słupi – bazie Nieobozowej Akcji Letniej organizowanej przez ZHP (110 osób w okresie wakacji). Ogółem ruch wypoczynkowy w otulinie Świętokrzyskiego Parku Narodowego w 1989 r. wynosił 518 wypoczywających, co w stosunku do ogólnej liczby 650 tys. osób odwiedzających park jest wielkością śladową (0,09%) całego ruchu.

Jedną z najstarszych form migracji turystycznych są podróże o charakterze religijnym. Święty Krzyż i Święta Katarzyna jako miejsca pielgrzymek znane były już w wieku XV. Ich dogodne położenie na szlakach pielgrzymkowych z południowo-wschodniej Polski na Jasną Górę (J a c k o w s k i 1989) sprawia, że są to miejsca często odwiedzane przez pielgrzymów, szczególnie podczas świąt kościelnych (7.06; 14.06; 15.08). Ruch pielgrzymkowy na terenie parku szacuje się na 60 tys. w ciągu roku, co stanowi 9,2% całego ruchu. Pozostała część ruchu stanowiąca ponad 90% wszystkich odwiedzających ma charakter typowo krajoznawczy.

Na 5985 przeankietowanych osób (blisko 1% całego ruchu turystycznego), 1820 (30,4%) to osoby odwiedzające park indywidualnie. Ruch zbiorowy, do którego zaliczono wycieczki oraz obozy wędrowne, obejmował 4165 osób, czyli 69,6% wszystkich rejestrowanych. Podobna struktura charakteryzuje odwiedziny w Muzeum Przyrodniczym Świętokrzyskiego Parku Narodowego,

gdzie wartości te wynoszą odpowiednio: ruch indywidualny – 24,0%, wycieczkowy – 76,0%.

Z przedstawionego zestawienia wynika, że formą dominującą w organizacji odwiedzin Świętokrzyskiego Parku Narodowego jest zwiedzanie zbiorowe. Wszystkie grupy zbiorowe podzielono na dwie zasadnicze kategorie: 1) wycieczki autokarowe, 2) obozy wędrowne. Na 83 grupy zorganizowane, które w okresie badań odwiedziły park, 68 to wycieczki autokarowe. Wśród wszystkich wyjazdów wycieczkowych dominowały wycieczki jednodniowe (por. tab. I). 70,5% z nich (tj. 31 grup) stanowią te, których punktem docelowym był Świętokrzyski Park Narodowy. W większości były to grupy kolonijne (26 wycieczek), których uczestnicy czasowo przebywali na terenie województwa kieleckiego bądź województw ościennych (radomskie, tarnowskie, tarnobrzeskie). Pozostałe wycieczki jednodniowe (5 grup) organizowane były przez zakłady pracy z terenu województwa kieleckiego. Wycieczki dwudniowe (21 grup) stanowią 21,1% liczby wszystkich wycieczkowiczów. Najmniejszą grupę tworzyły wyjazdy trzy- i więcej-dniowe (3 grupy), które w ogólnym zestawieniu stanowiły 3,2% liczby wszystkich

Tabela I

Turyści w Świętokrzyskim Parku Narodowym (7–13.08.1989) według formy organizacji zwiedzania

Les touristes dans le Parc National de Święty Krzyż (7–13.08.1989) selon la forme d'organisation de la visite

Forma organizacji zwiedzania	L	%	
Turyści indywidualni	1820	30,4	
Turyści grupowi	4165	69,6	
wycieczki	3859*	64,0	92,7*
obozy wędrowne	306*	5,1	7,3*
	5985	100	

U w a g a: Wyliczenia oznaczone * odnoszą się do wycieczek i obozów wędrownych.

Źródło: Wyniki badań terenowych.

wycieczkowiczów. W grupie tej znalazły się dwie wycieczki sześciodniowe z byłego ZSRR.

Analizując trasy poszczególnych wyjazdów można zauważyć pewne prawidłowości. Obozy wędrowne w 100% korzystały z bazy noclegowej schronisk młodzieżowych, z czego 74% poruszało się po dwóch trasach typowych,

Tabela II

Turyści w grupach zorganizowanych w Świętokrzyskim Parku Narodowym (7-13.08.1989) według rodzaju organizowanej imprezy turystycznej

Les touristes en groupes organisés dans le Parc National de Święty Krzyż (7-13.08.1989) selon le genre de l'entreprise touristique organisée

Forma organizacji	Liczba uczestników	%	Liczba grup	%
Obozy wędrowne	306	7,3	15	18,1
Wycieczki	3859	92,7	68	81,9
1-dniowe	2920	75,7*	44	64,7*
2-dniowe	816	21,1*	21	30,9*
3-dniowe i dłuższe	123	3,2*	3	4,4*
	4165	100	83	100

Uwaga: Wyliczenia oznaczone * odnoszą się do ogólnej liczby wycieczek.

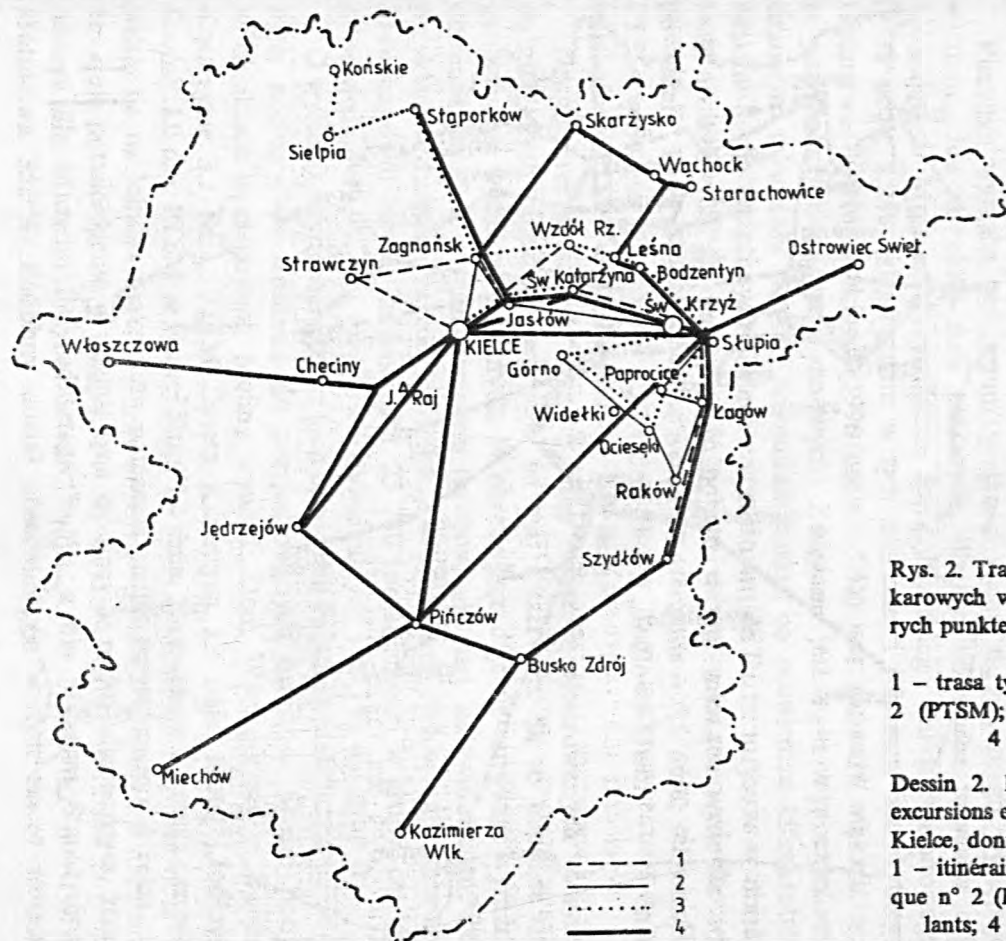
Źródło: Wyniki badań terenowych.

opracowanych przez PTSM na obszarze województwa kieleckiego. Obie trasy przechodzą przez tereny parku i mają bazę noclegową w obrębie otuliny parku. Pozostałe obozy poruszały się po trasach będących zazwyczaj kombinacją dwóch tras wspomnianych wcześniej.

Wycieczki odbywające się w granicach woj. kieleckiego (1317 osób; 34,1% ogółu wycieczek) to przede wszystkim jednodniowe wycieczki kolonijne, na trasie których oprócz Świętokrzyskiego Parku Narodowego znajdowały się takie ośrodki krajoznawcze, jak Chęciny, Jaskinia Raj, Kielce czy Wąchock (rys. 2.).

Niewątpliwe walory przyrodnicze i antropogeniczne oraz wspomniane na wstępie dogodne położenie komunikacyjne sprawiają, że Świętokrzyski Park Narodowy jest także obszarem tranzytowym na trasach wycieczek, które przebiegają przez tak znane centra ruchu turystycznego (krajoznawcze, pielgrzymkowe) jak Częstochowa, Kraków, Łańcut, Zamość, Sandomierz, Lublin, Warszawa, Zakopane i inne (rys. 3.).

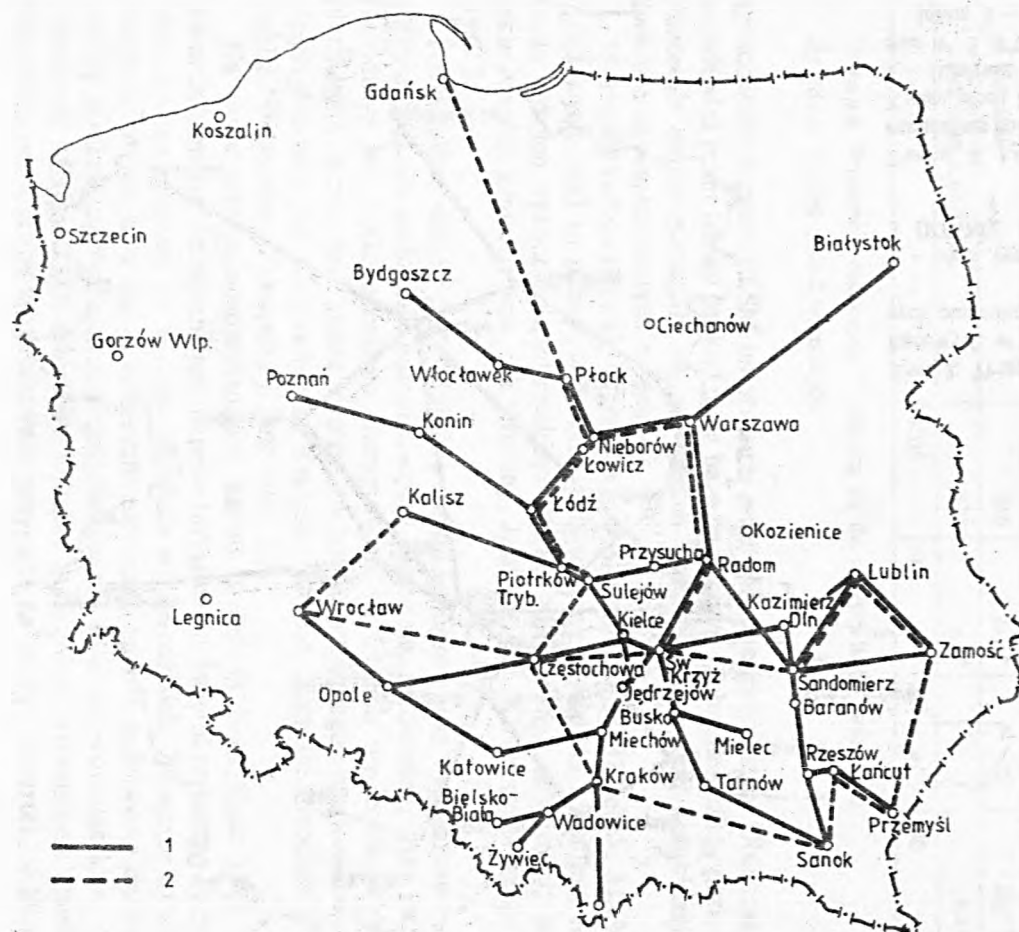
Na podstawie przeprowadzonych badań w dniach 7-13 lipca 1989 r. stwierdzić można, że najmniejszy napływ turystów do Świętokrzyskiego Parku Narodowego zaznacza się w ciągu tygodnia w poniedziałek. Związane to jest pośrednio z tym, że w dni poświęcone nieczynne są dwa państwowe muzea. Jedyną atrakcją oprócz walorów przyrodniczych staje się wówczas klasztor i Muzeum Misyjne O.O. Oblatów. Lokalne maksimum wytworzone przede wszystkim przez grupy zorganizowane przypada na środę i czwartek, w które

Rys. 2. Trasy obozów wędrownych i wycieczek auto-karowych w granicach województwa kieleckiego, których punktem tranzytowym lub docelowym był Świętokrzyski Park Narodowy

1 – trasa typowa nr 1 (PTSM); 2 – trasa typowa nr 2 (PTSM); 3 – trasy innych obozów wędrownych; 4 – trasy wycieczek autokarowych

Dessin 2. Les itinéraires des camps volants et des excursions en autocars dans les limites de la voïvodie de Kielce, dont le Parc a été le but ou le point de transit
1 – itinéraire typique n° 1 (PTSM); 2 – itinéraire typique n° 2 (PTSM); 3 – itinéraires d'autres camps volants; 4 – itinéraires des excursions en autocar

Rys. 3. Trasy wycieczek autokarowych, których punktem tranzytowym lub docelowym był Świętokrzyski Park Narodowy

1 – wycieczki 1^{ej} i 2-dniowe;
2 – wycieczki 3-dniowe i dłuższe

Dessin 3. Les itinéraires des excursions en autocar, dont le Parc a été le but ou le point de transit
1 – excursions de un ou de deux jours; 2 – excursions de trois jours ou plus

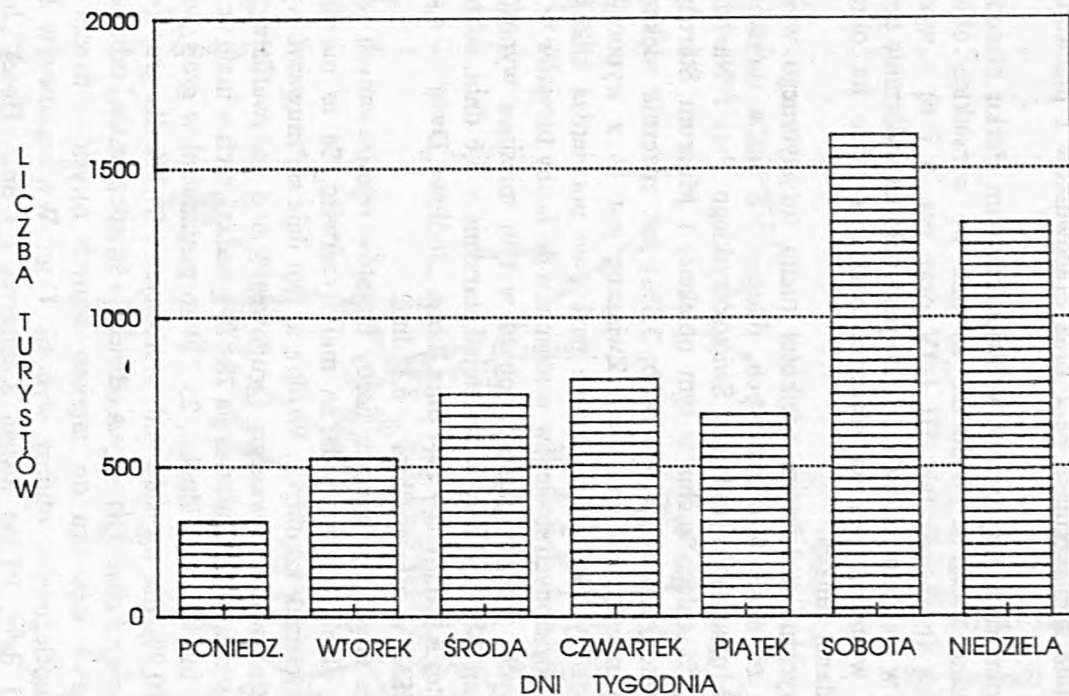
to dni zarejestrowano łącznie 25,6% całego ruchu w ciągu tygodnia. Liczba ta maleje w piątek, by gwałtownie wzrosnąć w sobotę (26,8% odwiedzających) i niedzielę (22,0%). W okresie weekendu park odwiedza prawie połowa turystów przybywających tu w ciągu całego tygodnia (rys. 4). Tendencja ta potwierdzona została również dla innych miesięcy sezonu wycieczkowego przez osoby stale zamieszkujące park oraz pracowników i przewodników PTTK.

W ciągu roku ruch turystyczny w Świętokrzyskim Parku Narodowym wykazuje znaczne wahania. Widoczne są one we wszystkich obiektach objętych analizą (porównaj tab. III i IV oraz rys. 5 i 6) i występują w przybliżeniu w tych samych okresach, co pozwoliło na wykazanie pewnych prawidłowości występujących na obszarze parku, a także na określenie charakteru badanej funkcji.

Pierwsze wyraźne maksimum wielkości ruchu turystycznego występuje w lutym. Jest to okres ferii zimowych, dlatego też liczba turystów odwiedzających Muzeum Przyrodnicze Świętokrzyskiego Parku Narodowego (3339 osób; 4,2% całego ruchu w tym obiekcie) i Muzeum Starożytnego Hutnictwa Świętokrzyskiego (1996 osób; 3,8%) jest znacznie większa, niż w pozostałych miesiącach zimowych. Związane jest to z wypoczynkiem zimowym młodzieży szkolnej w otulinie parku, co potwierdza kilkakrotnie większa liczba udzielonych noclegów w stosunku do liczby turystów w obiektach noclegowych. Średnia długość pobytu w tym miesiącu wynosiła odpowiednio: Dom Wycieczkowy w Świętej Katarzynie – 5,6 dnia, schronisko PTSM w Świętej Katarzynie – 17,4 dnia, hotel „Jodłowy Dwór” – 4,4 dnia, schronisko PTSM w Nowej Słupi – 6,1 dnia.

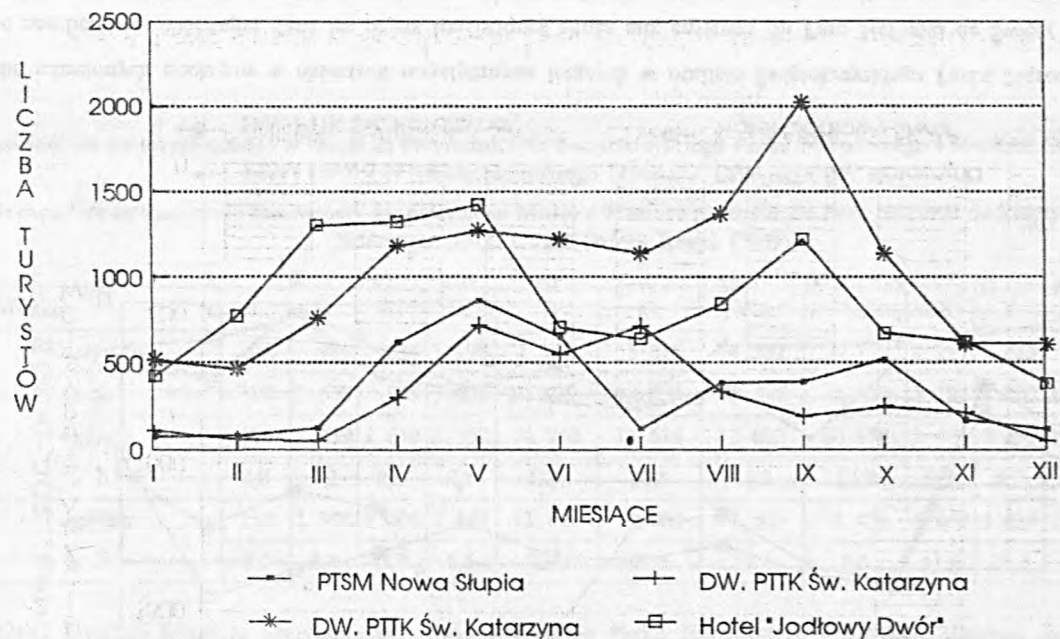
Drugi okres znacznego wzrostu liczby turystów rejestrowanych w wyżej wymienionych obiektach przypada na maj i czerwiec. Są to miesiące organizowania wycieczek szkolnych. W okresie tym daje się zauważyć wyraźna dominacja ruchu zorganizowanego (grupowego) nad indywidualnym. Na przykład w Muzeum Przyrodniczym na 28 878 zwiedzających w maju i czerwcu 3148 stanowili turyści indywidualni, 25 730 zorganizowani w grupy, co daje odpowiednio 10,9% dla turystów indywidualnych i 89,1% dla grup (rys. 7).

O wycieczkowym charakterze tych odwiedzin świadczy mała liczba udzielonych noclegów w stosunku do zarejestrowanych turystów. Średni pobyt w obiektach noclegowych otuliny wynosił: Dom Wycieczkowy w Świętej Katarzynie 3,1 dnia, PTSM Święta Katarzyna 1,3 dnia, Hotel „Jodłowy Dwór” 3,0 dni, PTSM w Nowej Słupi 1,4 dnia. Frekwencja w maju i czerwcu wskazuje na lokalne maksimum natężenia ruchu turystycznego w roku, co znajduje potwierdzenie w udziale tych miesięcy w ruchu całorocznym, który wynosi dla Muzeum Przyrodniczego 36,5%, a dla Muzeum Starożytnego Hutnictwa 35,7%. Podobny udział obserwuje się w tym czasie również

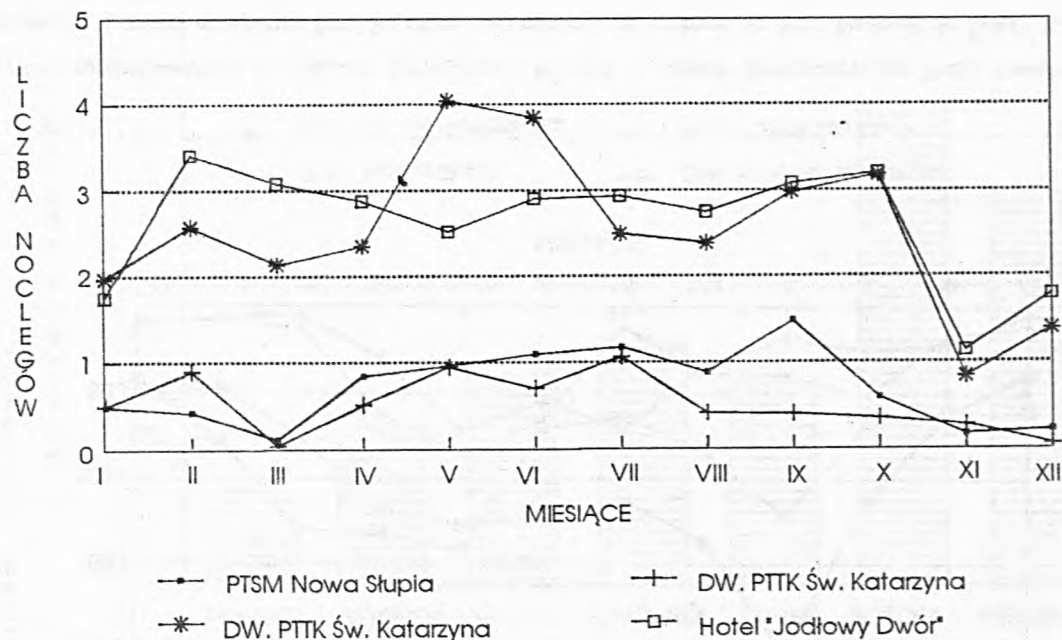
Rys. 4. Liczba turystów w Świętokrzyskim Parku Narodowym według dni tygodnia (7-13.08.1989 r.)

Dessin 4. Le nombre des touristes dans le Parc National de Święty Krzyż selon les jours de la semaine (7-13.08.1989)

Rys. 5. Liczba turystów zarejestrowanych w obiektach turystycznych leżących w otulinie Świętokrzyskiego Parku Narodowego (rok 1989)

Dessin 5. Le nombre des touristes enregistrés dans les objets touristiques aux environs du Parc National de Święty Krzyż (l'an 1989)

Rys. 6. Liczba udzielonych noclegów w obiektach turystycznych leżących w otulinie Świętokrzyskiego Parku Narodowego (rok 1989)

Dessin 6. Le nombres des couchages dans les objets touristiques situés aux environs du Parc National de Święty Krzyż (l'an 1989)

Tabela III

Wielkość i sezonowość ruchu turystycznego w Muzeum Przyrodniczym Świętokrzyskiego Parku Narodowego i Muzeum Starożytnego Hutnictwa Świętokrzyskiego (1989 r.)

La grandeur et le caractère saisonnier du mouvement touristique au Musée d'Histoire Naturelle du Parc National de Święty Krzyż et au Musée de Sidérurgie Ancienne de Święty Krzyż (1989)

Miesiąc		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Razem
Muzeum Przyrodnicze	indywid.	302	986	684	1 198	1 762	1 386	4 532	4 759	2 297	583	173	121	18 788
	grupy	300	2 358	935	5 351	12 498	13 232	8 495	5 419	5 103	4 702	1 013	891	60 259
	ogółem	602	3 339	1 619	6 552	14 260	14 618	13 027	10 178	7 400	5 290	1 188	1 012	79 083
	%	0,8	4,2	2,0	8,3	18,0	18,5	16,5	12,9	9,3	6,7	1,5	1,3	100
Muzeum Hutnictwa	ogółem	254	1 996	1 406	3 449	11 827	7 085	7 501	4 470	6 058	5 414	2 192	261	51 913
	%	0,5	3,8	2,8	6,6	22,8	13,6	14,4	8,6	11,6	10,5	4,2	0,5	100

Źródło: Dane Dyrekcji Muzeum Przyrodniczego Świętokrzyskiego Parku Narodowego i Dyrekcji Muzeum Starożytnego Hutnictwa Świętokrzyskiego.

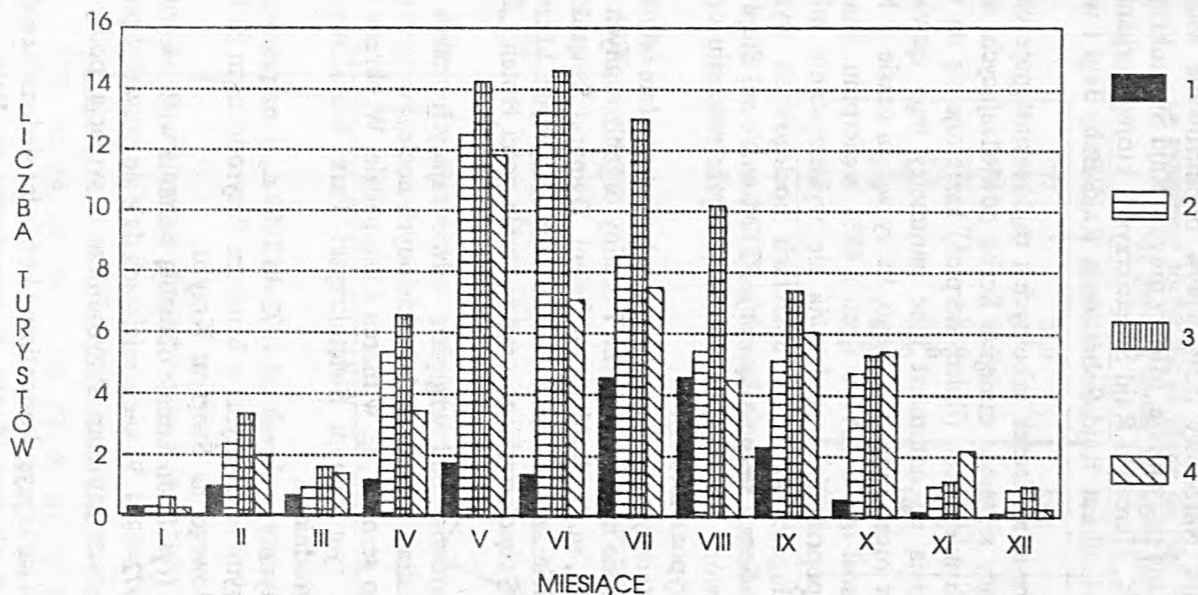
Tabela IV

Wielkość i sezonowość ruchu turystycznego w obiektach noclegowych zlokalizowanych w otulinie Świętokrzyskiego Parku Narodowego (1989 r.)

Le grandeur et le caractere saisonnier dans les objects de couchage aux environs du Parc National de Święty Krzyż (1989)

Miesiąc		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Razem
PTSM Nowa Słupia	turyści	71	71	120	620	864	651	116	384	389	518	162	109	4 134
	noclegi	497	436	120	853	972	1 100	1 182	688	1 488	596	162	205	7 649
PTSM Św. Katarzyna	turyści	101	52	44	296	718	547	714	331	188	246	209	39	3 497
	noclegi	504	902	44	520	951	702	1 065	418	405	355	271	45	6 178
DW PTTK Św. Katarzyna	turyści	516	462	759	1 181	1 276	1 221	1 135	1 369	2 022	1 138	606	602	12 191
	noclegi	1 968	2 576	2 134	2 350	4 042	3 842	2 493	2 381	2 981	3 176	833	1 384	31 088
Hotel Jodłowy Dwór	turyści	419	771	1 305	1 325	1 424	706	638	842	1 222	672	620	375	10 322
	noclegi	1 749	3 409	3 079	2 876	3 519	2 905	2 835	2 746	3 079	3 202	1 132	1 782	32 319

Źródło: Według ksiąg meldunkowych poszczególnych obiektów.

Rys. 7. Wielkość i sezonowość ruchu turystycznego w Muzeum Przyrodniczym Świętokrzyskiego Parku Narodowego i Muzeum Starożytnego Hutnictwa Świętokrzyskiego

1 – turyści indywidualni w Muzeum Przyrodniczym; 2 – turyści zorganizowani w grupy w Muzeum Przyrodniczym; 3 – ogólna liczba turystów w Muzeum Przyrodniczym; 4 – ogólna liczba turystów w Muzeum Hutnictwa

Dessin 7. La grandeur et le caractère saisonnier du mouvement touristique au Musée d'Histoire Naturelle et au Musée de Sidérurgie Ancienne de Święty Krzyż

1 – touristes individuels au Musée d'Histoire Naturelle; 2 – touristes organisés en groupes au Musée d'Histoire Naturelle; 3 – nombre total des touristes au Musée d'Histoire Naturelle; 4 – nombre total des touristes au Musée de Sidérurgie Ancienne

w obiektach noclegowych, np. PTSM w Świętej Katarzynie 36,3%, PTSM w Nowej Słupi 36,6%.

Oprócz wycieczek szkolnych na tak dużą liczbę odwiedzających w tym okresie Świętokrzyski Park Narodowy mają wpływ organizowane właśnie wtedy na jego obszarze liczne rajdy piesze. Między innymi: Rajd Świętokrzyski organizowany przez PTTK, Harcerski Rajd Świętokrzyski, którego organizatorem jest ZHP, Rajd Świetlików, Rajd Sobótkowy, Rajd Baby Jagi i wiele innych.

Po wspomnianym okresie wycieczek szkolnych i rajdów następuje okres wakacyjny charakteryzujący się nieco mniejszą liczbą odwiedzających, a jej wartość w poszczególnych miesiącach (lipiec, sierpień) kształtuje się na tym samym poziomie. Zmieniają się natomiast inne parametry tego zjawiska. Następuje wyraźny wzrost ruchu indywidualnego, który w tym czasie w Muzeum Przyrodniczym wynosi około 30% w lipcu i 48% w sierpniu. Inaczej również niż w okresie poprzednim przedstawia się wykorzystanie miejsc noclegowych. Średnia długość pobytu w obiektach noclegowych wynosi odpowiednio (średnia dla lipca i sierpnia łącznie): PTSM w Nowej Słupi 3,7 dnia, Hotel „Jodłowy Dwór” 3,8 dnia, co świadczy o przeznaczeniu części bazy na cele turystyki wypoczynkowej.

Kolejnym charakterystycznym okresem w ciągu roku jest przełom września i października. W tym czasie na terenie parku i otuliny organizowanych jest kilka imprez turystycznych, m. in. Rajd Złotej Jesieni, Dymarki Świętokrzyskie. Okres ten ma odbicie szczególnie w liczbie odwiedzających Muzeum Starożytnego Hutnictwa Świętokrzyskiego oraz w liczbie gości Hotelu „Jodłowy Dwór”.

Absolutne minima zarówno pod względem odwiedzających muzea jak i nocujących na terenie otuliny, a także liczby udzielonych noclegów występują w okresie tzw. „martwego sezonu”, tj. w marcu i listopadzie. W okresie tym Góry Świętokrzyskie, a tym samym Świętokrzyski Park Narodowy, są najmniej atrakcyjne przyrodniczo.

Analizując ruch turystyczny w okresie od 1972 do 1989 r., tj. na przestrzeni 18 lat, posłużymy się danymi uzyskanymi w Muzeum Przyrodniczym Świętokrzyskiego Parku Narodowego na Świętym Krzyżu.

Tabela V oraz wykres (rys. 8) doskonale obrazują wahania wielkości ruchu turystycznego w latach 1972–1989. W wielu miejscach daje się zauważyć pewne związki liczby zwiedzających Muzeum Przyrodnicze z sytuacją polityczną i ekonomiczną Polski.

Na wykresie zaznaczył się kryzys ekonomiczny końca lat siedemdziesiątych (rok 1978), jasno widać również skutki wprowadzenia w Polsce stanu wojennego (1982 r.). Wyraźny okres prosperity przeżywało muzeum, a tym samym park, w latach 1983–1984, kiedy frekwencja przekroczyła 100 tys. Przyczyną takiego stanu rzeczy może być znaczne ograniczenie w tym okresie

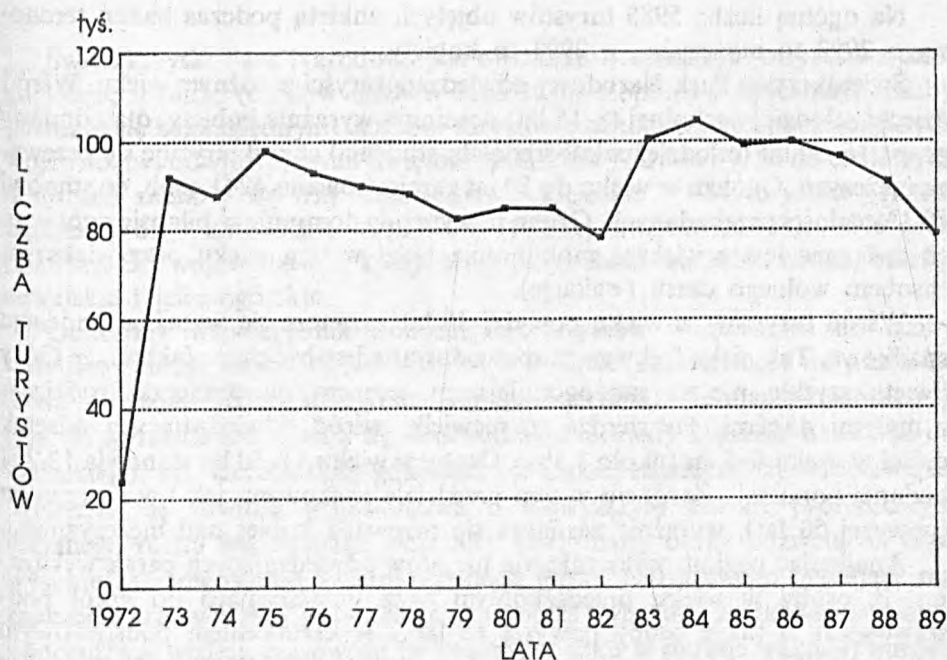
Tabela V

Ruch turystyczny w Muzeum Przyrodniczym Świętokrzyskiego Parku Narodowego w latach 1972–1989 (w tysiącach)

Le mouvement touristique au Musée du Parc National de Święty Krzyż dans les années 1972–1989 (en milliers)

Rok	Liczba turystów	Rok	Liczba turystów
1972	24,0	1981	85,1
1973	92,0	1982	78,4
1974	87,7	1983	100,6
1975	98,0	1984	104,7
1976	93,0	1985	99,3
1977	90,0	1986	100,0
1978	89,3	1987	96,6
1979	82,7	1988	90,9
1980	85,1	1989	79,1

Źródło: Dane Dyrekcji Muzeum Przyrodniczego Świętokrzyskiego Parku Narodowego.

Rys. 8. Turyści w Muzeum Przyrodniczym Świętokrzyskiego Parku Narodowego w latach 1972–1989

Dessin 8. Les touristes au Musée d'Histoire Naturelle de Święty Krzyż dans les années 1972–1989

wyjazdów zagranicznych, co automatycznie odzwierciedliło się we wzroście turystycznych migracji krajowych. Kolejnym punktem charakterystycznym na przedstawionym wykresie jest rok 1989, który, nie licząc roku 1972 (kiedy muzeum czynne było od 22 lipca), zaznaczył się najmniejszą liczbą zwiedzających. Sytuacja ta związana jest z kolejnym kryzysem ekonomicznym: szybkim wzrostem cen w stosunku do płac realnych oraz procesem tzw. „ubożenia społeczeństwa”. Procesy te niekorzystnie wpływają na wszelkiego rodzaju migracje turystyczne.

Sumując, w okresie 1972–1989 Muzeum Przyrodnicze odwiedziło 1 572 836 osób. Statystycznie więc co 25 Polak odwiedził to także interesujące miejsce, które według L i j e w s k i e g o (1985) jest jedną z 26 tego typu placówek na terenie kraju i posiada znaczenie regionalne.

3. STRUKTURA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNA ODWIEDZAJĄCYCH ŚWIĘTOKRZYSKI PARK NARODOWY ORAZ CZSTOTLIWOŚĆ, CELE I ORGANIZACJA PRZYJAZDÓW

Na ogólną liczbę 5985 turystów objętych ankietą podczas badań terenowych 2992 to mężczyźni, a 2993 to kobiety.

Świętokrzyski Park Narodowy odwiedzają turyści w różnym wieku. Wśród dzieci i młodzieży szkolnej (5–15 lat) dominują wyraźnie kobiety, dla odmiany grupa 16–30 lat (młodzież szkół średnich, studenci) charakteryzuje się przewagą mężczyzn. Ogółem w wieku do 30 lat zarejestrowano 4241 osób, co stanowi 70,1% całości przebadanych. Grupa ta wyraźnie dominuje w bilansie ogólnym, co związane jest z większą mobilnością ludzi w tym wieku oraz większym zasobem wolnego czasu (wakacje).

Wśród turystów w wieku powyżej 30 lat zaznacza się wyraźna tendencja spadkowa. Tak niska frekwencja spowodowana jest być może faktem, że Góry Świętokrzyskie nie są najdogodniejszym terenem na wycieczki rodziców z małymi dziećmi. Potwierdza to niewielki wśród odwiedzających odsetek dzieci w wieku 0–5 lat (około 3,3%). Osoby w wieku 41–50 lat stanowią 13,2% badanej populacji. Zarówno w tym przedziale wiekowym, jak i w następnym (powyżej 50 lat), wyraźnie zaznacza się przewaga kobiet nad mężczyznami.

Analizując poziom wykształcenia turystów odwiedzających park wykazano, iż osoby w wieku przedszkolnym oraz uczęszczające do szkół podstawowych, a także osoby powyżej 15 lat z wykształceniem podstawowym stanowią 39,3% badanej próby, turyści z wykształceniem zawodowym oraz uczęszczający do szkół zawodowych 24,2%, osoby z wykształceniem średnim oraz uczące się w szkołach średnich 26,5%, studenci i osoby z wykształceniem wyższym 9,6%.

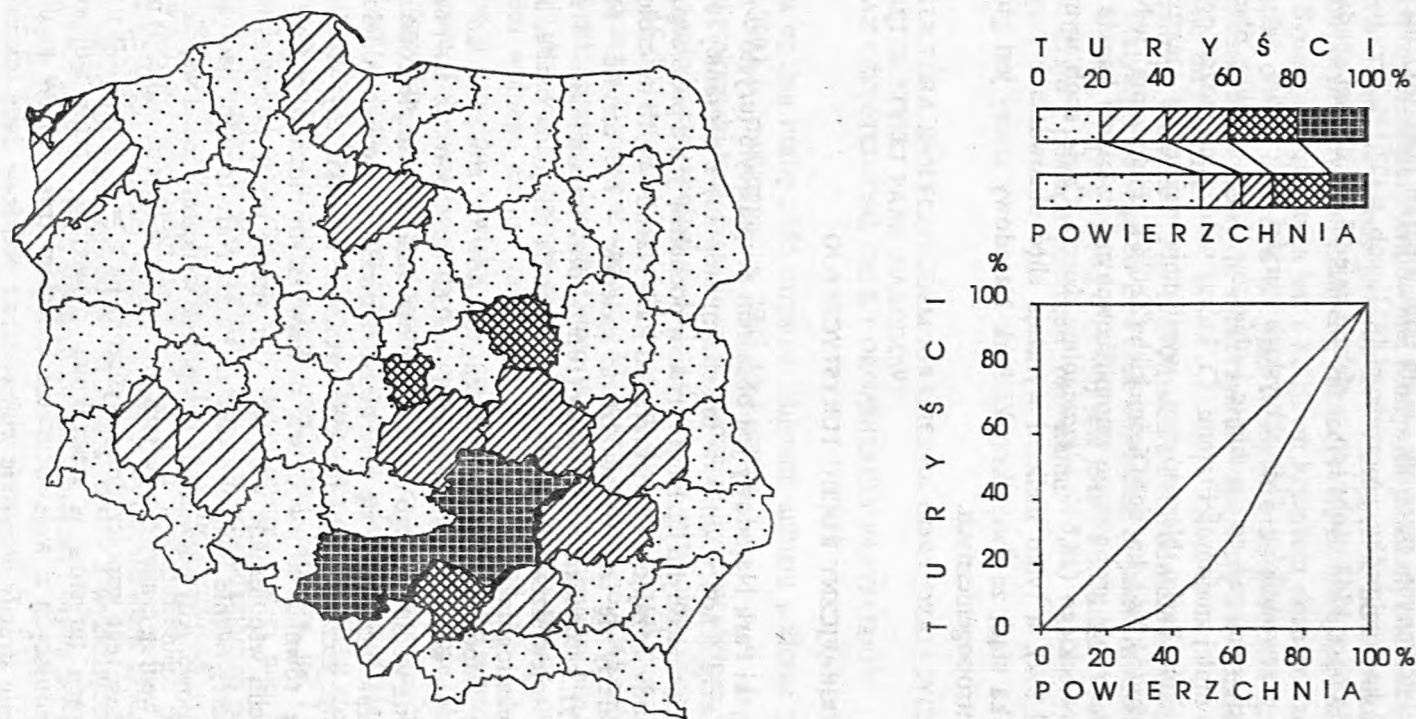
Wśród ankietowanych, pierwszy raz na terenie parku było 3012 osób, co stanowi 50,3% badanej próby, po raz drugi 1621 osób, tj. 27,1%, trzy i więcej razy odwiedziło park 1343 osoby, co w efekcie daje 22,6% całości zbadanego ruchu.

W opinii przewodników świętokrzyskich turyści najczęściej nie mają sprecyzowanych wymagań co do miejsc i obiektów, które mogliby obejrzeć. Świadczy to o małej znajomości terenu. Ci, którzy wiedzą, co można oglądać w Świętokrzyskim Parku Narodowym, wymieniają najczęściej klasztor na Świętym Krzyżu (63,2%), kaplicę Oleśnickich (22,0%), „Pielgrzyma” w Nowej Słupi (32,1%), kryptę grobową ze z mumifikowanymi zwłokami księcia Jeremiego Wiśniowieckiego (28,6% – szczególnie dzieci). Część osób wymienia gołoborza (12,2%), a tylko nieliczni wyrażają chęć obcowania z przyrodą (9,7%). Wynika stąd, że Świętokrzyski Park Narodowy znany jest głównie z walorów antropogenicznych.

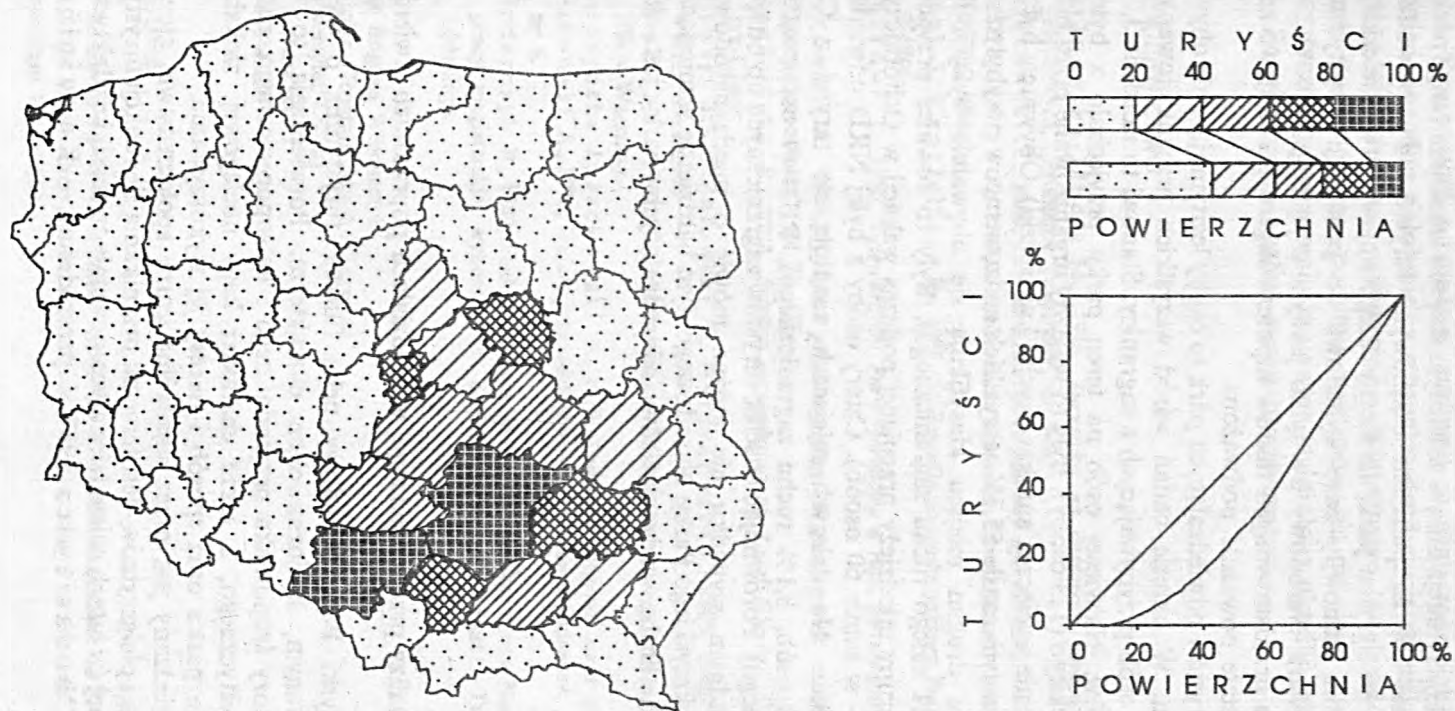
4. ZASIĘG GEOGRAFICZNY RUCHU TURYSTYCZNEGO

Świętokrzyski Park Narodowy jest obszarem skupiającym turystów z całego kraju, a także (choć w dużo w mniejszym stopniu) z zagranicy. Jeśliby posłużyć się bezwzględными liczbami turystów pochodzących z poszczególnych województw, odwiedzających Świętokrzyski Park Narodowy, to na czołowych miejscach znalazły się trzy województwa: kieleckie – 754 turystów (12,6% badanej próby), katowickie – 652 osoby (10,9%) oraz warszawskie – 579 osób (10,0%). Do województw, z których nie przyjechała ani jedna osoba, należą: suwalskie i jeleniogórskie.

Obliczony współczynnik koncentracji turystów w stosunku do liczby ludności danego województwa wyniósł $k = 0,62$ (koncentracja na poziomie średnim liczona według stałego miejsca zamieszkania). Na mapie koncentracji (rys. 9) wyraźnie zaznaczają się województwa niekiedy znacznie oddalone od kieleckiego, np. szczecińskie, gdańskie, toruńskie, legnickie czy wrocławskie. Widoczne są również województwa o najwyższym udziale procentowym badanego ruchu wspomniane wcześniej. Otrzymany obraz pozwala na dość wysokie zaszerogowanie Świętokrzyskiego Parku Narodowego, nadające mu znaczenie krajowe. Aby potwierdzić tę hipotezę wyliczony został współczynnik koncentracji według czasowego (w tym przypadku w okresie wakacji) miejsca pobytu. Wartość tego współczynnika wyliczona na $k = 0,74$ świadczy o znacznej koncentracji turystów w stosunkowo niewielkiej liczbie województw, głównie sąsiadujących z województwem kieleckim (rys. 10). W analizie tej swoje znaczenie straciły wszystkie województwa położone dalej (szczecińskie,

Rys. 9. Mapa koncentracji pochodzenia terytorialnego turystów odwiedzających Świętokrzyski Park Narodowy według miejsca zamieszkania
 Dessin 9. La carte de concentration de la venue territoriale des touristes visitant le Parc National de Święty Krzyż selon le lieu d'habitation

Rys. 10. Mapa koncentracji pochodzenia terytorialnego turystów odwiedzających Świętokrzyski Park Narodowy według czasowego miejsca zamieszkania

Dessin 10. La carte de concentration de la venue territoriale des touristes visitant le Parc National de Święty Krzyż selon le lieu d'habitation temporaire

legnickie, gdańskie). Sytuacja taka w znacznym stopniu zmniejsza rangę parku, gdyż wskazuje na to, że punktem docelowym turystów z województw położonych dalej nie był sam park, ale tereny całego województwa kieleckiego i ościennych, które stanowiły bazę wypadową do penetracji turystycznej, a Świętokrzyski Park Narodowy był tylko jednym z jej etapów.

Na podstawie przedstawionych faktów hipoteza sugerująca krajowe znaczenie parku zostaje poważnie podważona.

Większość turystów odwiedzających park to osoby legitymujące się obywatelstwem polskim. W okresie badań wśród wszystkich przeankietowanych zanotowano 221 osób przybywających z zagranicy. Stanowi to zaledwie 3,7% badanych turystów. Najwięcej osób na teren parku przyjechało z byłego Związku Radzieckiego (123 osoby). Były to wyjazdy organizowane przez biura turystyczne w formie wycieczek autokarowych (3 wycieczki). Obywatele byłego ZSRR stanowili w tym czasie 55,7% wszystkich cudzoziemców przybyłych na teren parku. Na drugim miejscu klasyfikują się obywatele byłej NRD (64 osoby, 28,9% całego ruchu zagranicznego). Były to również przyjazdy grupowe (dwie grupy młodzieży pracującej podczas wakacji w Ochotniczych Hufcach Pracy – w sumie 60 osób). Cztery osoby z byłej NRD odwiedziły park indywidualnie. Na dalszych miejscach znajdują się turyści z Czechosłowacji (18 osób, 8,1% ruchu zagranicznego), RFN (9 osób, 4,05% ruchu zagranicznego). Porównując odsetek turystów zagranicznych do odsetka krajowych w żadnym wypadku nie można mówić o międzynarodowym znaczeniu Świętokrzyskiego Parku Narodowego, tym bardziej że w miesiącach pozawakacyjnych liczba cudzoziemców odwiedzających park jest dużo mniejsza.

5. WNIOSKI

W świetle analizy przeprowadzonej w rozdziałach poprzednich stwierdzić należy że:

1. Świętokrzyski Park Narodowy pełni funkcję turystyczną o wybitnie ukierunkowanym, krajoznawczym charakterze. Potwierdzają to wysokie rangą walory środowiska przyrodniczego i antropogenicznego, charakter ruchu turystycznego, a także charakter bazy noclegowej, zlokalizowanej w otulinie parku oraz sposób i okresy jej wykorzystania.

2. Park odwiedzany jest przez szczególne grupy społeczeństwa, głównie młodzież szkolną i pielgrzymów. Jest terenem przenikania się funkcji turystycznej i dydaktycznej (w latach osiemdziesiątych powstały tu ścieżki dydaktyczne: historyczna – Chodasiewicz 1987, i przyrodnicza – Kapaściński 1988).

3. Sezonowość odwiedzin, zarówno w skali roku jak i tygodnia, oraz bardzo dogodne położenie w stosunku do dużych skupisk miejskich czynią z tego obszaru teren wypoczynku świątecznego (weekendowego).

4. Rangę praku, pomimo występowania na jego obszarze ośrodków turystycznych o znaczeniu krajowym, należałoby określić jako ponadregionalną. Potwierdza to analiza ruchu turystycznego.

PIŚMIENNICTWO

- Baranowska-Janota M., 1986, *Turystyka na obszarach parków narodowych i krajoobrazowych*, „Problemy Turystyki”, nr 3-4.
- Bartkowski T., 1980, *Czy parki narodowe powinny być miejscem rekreacji?*, „Aura”, nr 2.
- Chodasiewicz J., 1987, *Ścieżka historyczna na Łysej Górze – przewodnik dydaktyczny*, PTTK Kielce.
- Ćmak J., Kapuściński R., 1988, *Bibliografia Świętokrzyskiego Parku Narodowego*, WSP Kielce.
- Ćmakowa T., 1960, *Świętokrzyski Park Narodowy a ruch turystyczny*, „Przyroda Polska”, nr 6.
- Jackowski A., 1989, *Wybrane problemy geografii pielgrzymek w Polsce*, „Folia Geographica-Oeconomica” vol 22, UJ.
- Kapuściński R., 1988, *Ścieżka przyrodnicza na Łysej Górze – Święty Krzyż*, Bodzentyn-Kielce.
- Lijewski T., Mikułowski B., Wyrzykowski J., 1985, *Geografia turystyki Polski*, PWN, Warszawa.
- Mileska M. I., 1963, *Regiony turystyczne Polski – stan obecny i potencjalne warunki rozwoju*, PWN Warszawa.
- Warszyńska J., Jackowski A., 1979, *Podstawy geografii turystyki*, PWN, Warszawa.
- Witkowski A., 1975, *Walory przyrodnicze polskich parków narodowych*, „Chrońmy przyrodę”, nr 6.
- Włodarczyk B., 1989, *Funkcja turystyczna Świętokrzyskiego Parku Narodowego*, maszynopis pracy magisterskiej wykonanej w Zakładzie Geografii Miast i Turyzmu Uniwersytetu Łódzkiego.

Mgr Bogdan Włodarczyk
Katedra Geografii Miast i Turyzmu
Uniwersytet Łódzki
al. Kościuszki 21
90-418 Łódź

Wpłynęło:
15 sierpnia 1992 r.

RÉSUMÉ

Le travail a pour but la caractéristique de la fonction touristique du Parc National de Święty Krzyż (la Sainte Croix) et la détermination de son rang à la base de l'analyse détaillée du mouvement touristique.

Le Parc National de Święty Krzyż a ses valeurs naturelles, prises totalement ou partiellement sous la protection, et celles anthropogéniques à l'importance dépassant de beaucoup les limites de la région (Mileśka 1963). Une bonne situation, eu égard aux voies de communication avec plus grandes villes de l'„Agglomération de la Vieille Pologne”, augmente l'attraction de cette étendue.

Selon les recherches faites en août 1989 et les données de la direction, le mouvement touristique sur le terrain du Parc National de Święty Krzyż pendant une année a été évalué à 600–650 mille personnes (enquête a embrassé 5985 touristes). Le mouvement individuel constituait 30,4%, celui d'excursion 69,6% de ce nombre. La structure présentée est aussi affirmée par l'analyse du mouvement dans le Musée d'Histoire Naturelle et le Musée de Sidérurgie Ancienne à Święty Krzyż. Le mouvement étranger, n'étant pas grand (3,7%), ne joue qu'un rôle minime dans la structure des visites.

Pour 50,3% des personnes enquêtées c'était leur première visite dans le Parc, pour 27,1% – la deuxième; 22,6% des visiteurs y étaient venus à maintes reprises. Le coefficient calculé de la concentration des touristes par rapport au nombre de la population des voïvodies particulières comptait $k = 0,62$, et par rapport au lieu de séjour temporaire $k = 0,74$. Cela prouve la concentration considérable des touristes dans quelques voïvodies seulement, surtout celles avoisinant la voïvodie de Kielce.

A la lumière de l'analyse du mouvement touristique, il faut constater que:

1. Le Parc National de Święty Krzyż a le caractère remarquablement unidirectionnel, chorographique. Le prouvent les valeurs de haut rang du milieu naturel et anthropogénique, le caractère du mouvement touristique, ainsi que le caractère de la base de couchage localisée aux environs du Parc, le mode et les périodes de son exploitation.
2. Le Parc est visité par les groupes particuliers de la société, les écoliers et les pèlerins avant tout. C'est le terrain où les deux fonctions, touristique et didactique, s'infiltrant (dans les années quatre-vingts, deux sentiers didactiques ont été créés: historique – Chodasiewicz 1987, et naturel – Kapuściński 1988).
3. Le caractère saisonnier des visites, ainsi sur l'échelle de l'année que celle de la semaine (mai–septembre; vendredi, samedi, dimanche) et la situation très favorable par rapport aux grandes agglomérations urbaines font que le terrain a le caractère du repos de fête (de week-end).
4. Bien qu'il y ait sur le terrain du Parc des centres touristiques à l'importance nationale, le rang du Parc est ultra-régional. L'analyse de la venue territoriale des touristes le prouve.

Traduit par Lucjan Kowalski

SUMMARY

The objective of the study is to characterize the touristic function of the Świętokrzyski National Park as well as to evaluate its role on the basis of a detailed analysis of the tourist traffic.

The Świętokrzyski National Park has natural advantages, which are subject to total or partial protection, as well as anthropogenic advantages of national importance (Mileśka 1963). Good location (convenient transport to larger urban centres of the Staropolska Agglomeration) enhances the attractiveness of this area.

According to the research done in August 1989 and the data obtained from the managing director, the tourist traffic in the Świętokrzyski National Park during the year was estimated at 600–650 thousand people (the questionnaire was given to 5985 tourists). Individual traffic constitutes 30,4% of that number and organized trips – 69,6%. The above numbers are confirmed by the analysis of the traffic in the Museum of Nature and the Museum of Ancient Świętokrzyski

Metallurgy. Foreign traffic does not play any major role in the structure of visits because it is small (3,7% of the visitors).

Among the people questioned, 50,3% visited the Park for the first time, 27,1% – for the second time, 22,6% had been there three or more times. The factor of the concentration of tourists in relation to the number of population in individual provinces was $k = 0,62$, and in relation to the temporary place of residence $k = 0,74$. It points to considerable concentration of tourists in relatively small number of provinces, mainly those neighbouring the Kielce province.

On the basis of the analysis of the tourist traffic one can conclude that:

1. Świętokrzyski National Park performs a touristic function based strictly on sightseeing. That is proved by the highly valued advantage of the natural and anthropogenic environment, by the character of the tourist traffic, as well as by the type of accommodation available around the Park, together with the ways and times of using it.

2. The Park is visited by particular social groups, mainly by school youth and pilgrims. It is an area of two functions, touristic and didactic, overlapping (in the 1980's two didactic paths appeared there: historical – Chodasiewicz 1987, and natural – Kapuściński 1988).

3. The seasonal character of the visits, within both a year and a week (May–September; Friday, Saturday, Sunday), as well as very convenient location in relation to big urban centres, make this region an area of holiday (weekend) leisure.

4. The importance of the Park should be seen as transcending the limits of the region in spite of its tourist centres of national recognition. It is proved by the analysis of the territorial origins of the tourists visiting the Park.

Translated by Ewa Stolecka